

HZ. PEYGAMBER VE İNSAN OLARAK ÖRNEKLİĞİ

Adem APAK
Prof. Dr., BUÜ İlahiyat Fakültesi

Peygamberler ilahi tebliğin insanlara ulaştırılması için Allah tarafından seçilmiş müstesna şahsiyetlerdir. Bu sebeple kendilerine diğer insanlarda bulunmayan mucizeler, ismet (günahtan korunma) sıfatı gibi beşer üstü hususiyetler bahşedilmiştir. Bununla birlikte peygamberlerin birer beşer oldukları hususuna da dikkat çekilmiştir. Nitekim kelime-i şehâdetin muhtevası bu hakikate işaret eder. Kur'ân'da da ifadesini bulduğu üzere insanlara gönderilecek bir elçinin yine insan nitelikleri haiz olmasının lüzumu vardır.¹

İnsanlar için, kendileri gibi doğan, büyüyen, yiyip-içen, uyuyan, hasta olan, aile kurup çocuk sahibi olan, hayatın her türlü sıkıntılarıyla karşılaşp bunlara göğüs geren, tabiatıyla acılar çeken, yoksulluğu da bolluğu da yaşayan, hastalanan ve nihayet ölen beşer bir peygamber örnek olabilir. Zira insanlar ancak böyle bir beşerle hayatlarını özdeşleştirebilir, örnek alabilir ve onun gibi yaşamayı hedefleyebilirler.

Kendilerine verilen olağanüstü hâller, şüphesiz seçilen peygamberlerin Allah indinde ne kadar değerli ve isteklerinin ne kadar geçerli olduğunu gösterir; ama ortalama insanlar için onlarda asıl dikkate alınması gereken yönleri onların birer insan olarak Allah'ın emirlerini gerçekleştiren söz ve uygulamaları, hâl ve tavırları, davranış ve ahlâklarıdır. Buradan, günümüz insanına Hz. Peygamber'in (sav) insanî yönünü belirginleştirir bir şekilde takdim edilmesinin, başka bir ifadeyle Allah Rasûlü'nün (sav) peygamberlik sıfatının öne çıkarılmasıyla birlikte, bir beşer olarak tanıtılmasının gereği ortaya çıkar. Hâlbuki İslâm tarihi kaynaklarının önemli bir kısmında Hz. Peygamber'in (sav) hayatının olağanüstü boyutta aktarıldığı, bütünüyle mucize merkezli bir peygamber takdimimin yapıldığı gerek siyer kitaplarında gerekse edebiyat eserlerinde Hz. Peygamber'in (sav) aşırı abartma ve yüceltmelerle kuşatıldığı görülür. Örnek vermek gerekirse, onun doğumundan itibaren hayatıyla ilgili olağanüstü hadiseler pek çok kitapta yer bulmuştur. Bilhassa doğumu esnasında meydana geldiği rivayet edilen olaylar, çocukluğu sırasında yaşadığı bildirilen olağanüstü hadiseler zaman zaman efsane boyutunda kaynaklarda teferruatlı bir şekilde yer almıştır. Bu bilgilerin pek çoğu esas itibarıyla daha sonraki dönemlerde başka inanç mensuplarıyla yaşanan etkilenme ve dinî rekabet sebebiyle ihdas edilmiş malumat kabilinden olup neredeyse Kur'ân-ı Kerim'in bize takdim ettiği Hz. Peygamber'i (sav) gölgede bırakır mahiyet arz eder. O kadar ki zamanla Müslümanlardan bir kısmı, onun beşer özelliklerini göz ardı ederek Hristiyanların Hz. İsa'yı, Yahûdîlerin de Hz. Üzeyr'i yüceltmedeki aşırılıklarını andıran anlayışlara yönelmişlerdir. Hâlbuki: *"Yahûdîler, Üzeyir Allah'ın oğludur, dediler; Hristiyanlar Mesih Allah'ın oğludur, dediler. Bu daha önce inkâr edenlerin sözlerine benzeterek ağızlarında geveledikleri sözdür. Allah onları yok etsin! Nasıl da uyduruyorlar."*² âyetinde onların anlayışlarının yanlışlığı açıkça vurgulanmış, Müslümanlar da aynı hataya düşmemeleri konusunda da uyarılmıştır.

¹ el-İsrâ, 95; En'âm, 6/9.

² et-Tevbe, 9/30.

Hayatın her yönünde olduğu gibi inanç konusunda insanların birbirlerinden etkilendikleri gerçeğinin farkında olan Allah Rasûlü (sav) de benzer uyarıyı tekrarlama ihtiyacı duymuş ve “Sizden öncekilerin yollarını karış karış, adım adım izleyeceksiniz.” buyurmuş, “Yahûdî ve Hristiyanları da mı ey Allah’ın Rasûlü?” diye sorulduğunda da “Başka kimler” cevabını vermiştir.³ Hz. Peygamber (sav) yine bu bahiste “Hristiyanların Meryem oğlu İsa’yı abartarak övdükleri gibi beni övmeyin, ben ancak Allah’ın bir kuluyum, bana Allah’ın kulu ve Rasûlü deyiniz.” ifadeleriyle ashabını kendisinin beşer hususiyetini ihmal etmemeleri hususunda defaatle ikaz etmiştir.⁴ Ölüm döşeğinde iken de “Peygamberlerinin kabirlerini mescid edinen Yahûdî ve Nasârâ’ya Allah lanet etsin!” sözleriyle ashabını kendisinden sonra aynı yanlış davranışa düşmeme konusunda son kez uyarmıştır.⁵ Ne var ki gerek Kur’ân-ı Kerîm, gerekse Allah Rasûlü’nün (sav) açık ikazlarına rağmen Müslümanlar, muhtemelen farklı din mensuplarıyla girdikleri tartışmalarda dinlerini kendilerince savunma ve muhataplarını -onlardan sıkça duydukları- olağanüstü hadiselerle ikna gayreti neticesinde Hz. Peygamber (sav) ile ilgili olarak onun beşer olma hususiyetini ihmal eder mahiyette aşırı övgü ve yüceltme yolunu terk etmemişlerdir. Oysa benzer hatalı tutumlara karşı, Kur’ân’da Hz. Peygamber’in (sav) beşerî yönüne defaatle dikkat çekilmiştir:

“Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmiştir. Ölüyor veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, kendisi için dönmüş olur, bu tavır Allah’a hiçbir zarar vermez. Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir”⁶; “De ki, namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.”⁷; “Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Ey insanlar, sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda duruşmaya çıkarılacaksınız”⁸.

İslâmî tebliğin başlangıç dönemlerinde Mekke müşrikleri de kendilerine gönderilen elçinin bir beşer olmasını anlayamamışlar; onun aslında beşer üstü adeta bir melek şeklinde olması yahut melekler eşliğinde gelmesi gerektiğini söylemişlerdir. Müşriklerin bu görüşleri Furkân Suresi 7-8. âyetlerinde zikredilir: *“Şöyle dediler: Bu nasıl peygamber ki, yemek yer, sokaklarda gezer. Ona, beraberinde bulunup uyarak bir melek indirilseydi ya. Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya faydalanabileceği bir bahçesi olsaydı.”* Onların bu görüşüne yine ilahi Kitap’ta *“Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, “Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?” demeleri engellemiştir. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik”⁹; “Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük”¹⁰ âyetleriyle cevap verilmiştir.*

Unutulmamalıdır ki, Hz. Muhammed’i (sav) beşer üstü konuma çıkararak rol-model alınmasını zorlaştıran, hatta imkânsızlaştıran anlatımlar ve abartmalar, yüceltmek veya saygı göstermek bir tarafa, işlevi ve örnek alınması bakımından onu devre dışı bırakmaktan başka bir sonuç getirmez. Aksine bu tür anlayışlar Hz. Peygamber’i (sav)

³ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 50, “İ’tisâm”, 14, 16; Müslim, “İlim”, 6.

⁴ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 48.

⁵ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 50.

⁶ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 48.

⁷ el-En’âm, 6/162.

⁸ ez-Zümer, 39/30-31.

⁹ el-İsrâ, 17/94-95.

¹⁰ el-En’âm, 6/9.

yol göstericiliği ve evrenselliği anlamında onun misyonunu bütünüyle ortadan kaldırmaya sebebiyet verebilir. Çünkü insanlar için örnek alınamayan bir peygamberin varlığı ile yokluğu arasında bir fark yoktur. Hâlbuki Hz. Peygamber (sav) kıyamete kadar sadece müminler için değil, bütün insanlar için rahmet kaynağı, hidayet rehberi ve örnek alınacak ahlâk sahibi olarak gönderilmiştir.¹¹ Allah'ın çağrısını insanlığa aktarmakla görevli olan Allah Rasûlü (sav) beşer özelliklerini haiz bir insan olması hasebiyle kendisi bir eştir, bir babadır, bir komşudur, bir komutandır, bir liderdir; özetle ortalama bir insanının hayatın pek çok safhasında kendisiyle paralellik kurabileceği özellikleri taşıyan bir beşerdir. Dolayısıyla insanlığın, bilhassa da Müslümanların, ancak insanî özellikleri şahsında barındıran bir peygamberi beşer olarak örnek almaları ve onun gibi davranmaları pekâlâ mümkün, hatta gereklidir. Onun insan olarak ortalama insanlara örnek olmasının en açık örneklerini aile hayatında görmek mümkündür. Zira Allah Rasûlü' (sav) her şeyden önce bir aile reisi. Kendisinden evlilik ve aile kurumuna teşvik edici pek çok rivayet aktarılmıştır: “Dört şey Peygamber'in sünnetindendir: Haya, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek.” “Kimin evlenme külfetine gücü yeterse, evlensin. Zira (evlenme), gözü haramdan son derece meneder. İffeti de o nispette muhafaza eyler.”¹²

Hz. Peygamber (sav)'e göre erkeğin hanımı üzerindeki en önemli görevi onun nafakasını temindir. “Erkeğin, hanımına harcadığı her şey sadakadır.” “Erkek hanımına su bile içirse onun ecir vardır.” “Kıyamet günü kişinin mizanına konacak ilk şey, ailesinin nafakası için harcadıklarıdır”.¹³ Allah Rasûlü'ne (sav) göre erkeklerin en hayırlıları eşlerini memnun etmeye çalışan, onları razı edenlerdir: “En hayırlınız, ehline karşı hayırlı olandır. Ehline karşı en hayırlınız benim” buyurur. Yine Allah Rasûlü (sav) eşleri Allah'ın (c.c.) kocalarına emanet ettiğini bildirmiştir.¹⁴ Bu sebeple Allah Rasûlü (sav) ashabına kadınlarıyla ilgili çok hassasiyet göstermelerini istemiş, onlara “Kadınlarınızı nasıl köle - veya hayvan- döver gibi dövüyor, sonra da akşam olunca utanmadan, onlarla beraber oluyorsunuz?” buyurmuştur. Ashabdan bazılarının kadınların şımarıp fesadı artırdıklarını söyledikten sonra onların dövme izni istemelerine ise şu cevabı vermiştir: “*Bilin ki, kadını ancak şerlileriniz döver.*”¹⁵

Aile reisi olan Hz. Peygamber (sav), aynı zamanda bir babadır da. Evliliğin asıl hedefi ve meyvesi olan çocuklara karşı derin bir sevgi ve şefkat besleyen Allah Rasûlü (sav) seviyelerine inmek suretiyle onların problemleriyle yakinen ilgilenmiştir. Onun çocukları kucağına alıp sevdiği ile ilgili pek çok rivayet bulunmaktadır. Nitekim bir defasında torunu Hasan'ı severken yanında bulunan kabile reislerinden Akra' b. Hâbis onu görür ve “Siz çocukları öper misiniz? Benim on çocuğum var, hiçbirini öpmedim” der. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (sav) muhatabına “Merhamet etmeye merhamet olunmaz” buyurur. Yine “Siz çocukları öper misiniz? Biz öpmeyiz” diyen bir kişiye “Allah senin kalbinden merhameti alıp çıkardıysa ben ne yapabilirim” buyurmuştur.¹⁶ Hz.

¹¹ el-Ahzâb, 33/21.

¹² Buhârî, “Nikâh”, 15; Nesaî, “Nikâh”, 13.

¹³ Buhârî, “Nefekât”, 14; Müslim, “Zekât”, 47.

¹⁴ Tirmizî, “Radâ”, 11; İbn Mâce, “Nikâh”, 50; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 16.

¹⁵ Buhârî, “Tefsîr”, 91; Müslim, “Cennet”, 49; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 43, İbn Mâce, “Nikâh” 51.

¹⁶ Buhârî, “Edeb” 18.

Peygamber'in (sav) çocuklarına sınırsız şefkat ve sevgisinin bir başka tezahürü, onların vefatları sırasında kendisinde görülen üzüntü halidir. Nitekim son çocuğu İbrahim'in vefatı üzerine gözyaşı dökerken dilinden şu sözcükler dökülmüştür: "Göz ağlar, kalp üzülür, fakat biz Allah'ın rızasına uymayan söz sarf etmeyiz. Vallahi ey İbrahim, ölümün sebebiyle hepimiz üzgünüz".¹⁷

Allah Rasûlü (sav) terbiyesinde olan çocuklara karşı davranışlarını sevgi ve müsamaha üzerine bina etmiştir. Kendisi çocukların vaki hatalarını tashihte de azar, tenkit, tahkir, surat ekşitme gibi yollara başvurmamıştır. Enes b. Mâlik'ten bu konuda yapılan muhtelif rivayetleri şöyle birleştirmek mümkün: "Hazarda ve seferde on yıl Rasûlüllah'a (sav) hizmet ettim. Yaptığım işler, her seferinde onun istediği şekilde gerçekleşmedi. Buna rağmen bana bir kerecik olsun ne vurdu ne kötü söyledi, ne azarladı ne surat yaptı ne de ayıpladı. Bir kere olsun "of" dahi demedi. Yaptıklarımın hoşuna gitmeyen için "Ne fena yaptın" demedi. Yaptığım bir şey için: "Bunu niye böyle yaptın?", yapmadığım bir emri için de: "Onu niye yapmadın!" diye hesaba çekmedi. Hanımlarından biri "Keşke şöyle yapsaydın!" diye müdâhale edecek olsa: "Bırakın çocuğu, o Allah'ın murad ettiği şeyi yapmıştır" derdi.¹⁸

Örnek bir baba olan Hz. Peygamber (sav) aynı zamanda bir dede örnekliğini de göstermiştir. Onun torunlarını evde bazen sırtına, bazen göğsünün üzerine alıp eğlendirdiği rivayet edilir. Hatta zaman zaman camide namaz kıldırıyorken bile çocuklar onun omzunda veya sırtında olurlardı. Nitekim Hz. Zeyneb'den kız torunu Ümâme bu çocuklardan biridir. Hz. Peygamber (sav) onu namazda omuzuna alır, rükûa gittiğinde yere bırakır, kalktığında tekrar omuzuna alırdı.¹⁹ Bir defasında Hz. Peygamber (sav) secdeyken sırtına Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin binince, ininceye kadar secdeyi uzatmıştı.²⁰

Rivayete göre Rasûlüllah (sav) mescidde insanlara hitap ederken torunları Hasan (ra) ve Hüseyin (ra) gömlekleri içinde düşe kalka yürüyerek yanlarına geldiler. Rasûl-i Ekrem (sav) minberden indi, onları kaldırdı, ardından da şöyle buyurdu: "Allahu Teâlâ malınız ve evlâtlarınız birer fitnedir" diyerek hakikati buyurmuştur: Şu iki çocuğun düşe kalka yürüyüşlerine baktım ve vaazımı kesip onları yukarı almaktan kendimi alıkoymadım".²¹

Yukarıda verilen örnekler esas olarak Allah Rasûlü'nün (sav) doğrudan beşer özelliklerine işaret etmektedir. Burada ayrıca hatırlatmak gerekir ki, Hz. Peygamber'in (sav) günümüz insanına tanıtılmasında, başka bir ifadeyle, zamanımızda Allah Rasûlü'nün (sav) anlaşılmasında onun insanî/beşerî yönünün ön plana çıkarılması demek, ilahî misyonunun, onun risâlet yönünün ikinci derecede değerlendirilmesi anlamına gelmez. Müslümanlar için Hz. Muhammed (sav), kendisine vahiy gelen, gerçekleştirdiği dönüşümün stratejisini ve içeriğini ilahî vahyin belirlediği, başarısının temelinde de vahyin bulunduğu son peygamberdir. Bunun en açık işareti olan Kur'ân-ı Kerîm de onun en büyük mucizesidir. Hz. Muhammed'in (sav) genel hayatından bahsedilirken veya hayatının bir bölümünden bir hâdis yazılır veya anlatılırken mutlaka onun nitelikleri ve

¹⁷ Buhârî, "Cenâiz" 32.

¹⁸ Müslim, "Fedâil", 51.

¹⁹ Buhârî, "Salât" 106; Müslim, "Mesâcid" 41.

²⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 494; Nesâî, "Tatbik", 82.

²¹ İbn Mâce, "Libâs" 20; Tirmizî, "Menâkıb" 30; Ebû Dâvûd, "Salât" 17; Nesâî, "Cuma", 30.

davranışında vahye, vahyin rolüne işaret edilmelidir. Burada açıklanmaya çalışılan husus, günümüz Müslümanlarına ve bütün insanlığa Hz. Muhammed'in (sav) takdiminde peygamberlik ile insanî yönden hangisinin önemli ve öncelikli olduğu meselesi değil, konunun sunumunda meselenin pratik ve güncel boyutudur.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, asrımız idrakinin Hz. Peygamber'i (sav) anlaması konusunda takip edilmesi gereken en önemli adımlardan biri onun insanî-beşerî yönünün öne çıkarılarak takdim edilmesidir. Zira tebliğ vazifesiyle görevli olmalarıyla birlikte peygamberler birer insandırlar. Ayrıca insanlara, Hz. Muhammed'in (sav) Allah'ın yanındaki makamının yüceliği veya diğer peygamber arasındaki derecesinin büyüklüğünden çok, insan peygamber kimliği gerekmektedir. Çünkü onlar için kendileri gibi doğan, büyüyen, yiyip-içen, uyuyan, hasta olan, evlenip çocuk sahibi olan, yöneten, sıkıntılarla karşılaşan, acılar çeken, yoksulluğu da bolluğu da yaşayan, hastalanan ve nihayet ölen bir peygamber örnek olabilir. İnsan olarak biz ancak böyle bir beşerle kendimizi özdeşleştirebilir, bizimle benzer niteliklere sahip bir insanı kendimize örnek alabilir ve onun gibi yaşamayı hedefleyebiliriz. Buna mukabil sıradan insan olarak bizlerin peygamberlerin olağanüstü hallerini ve gösterdikleri mucizeleri örnek alıp yaşamamız ve uygulamamız imkânsızdır. Verilen olağanüstü haller, seçilen peygamberlerin Allah indinde ne kadar değerli ve isteklerinin ne kadar geçerli olduğunu gösterir; ama bizler için asıl dikkate alınması gereken yönleri, onların birer insan olarak Allah'ın emirlerini gerçekleştiren söz ve uygulamaları, hal ve tavırları, davranış ve ahlâklarıdır.²²

²² Bu konuda geniş bilgi bk. Ahatlı, Erdinç, *Peygamberlik ve Hz. Peygamber'in Peygamberliği*, İstanbul 2002. Apak, Adem, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi I*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006; Bir Siyer Âlimi Olarak Muhammed Hamidullah, *Hayatı Kişiliği ve Düşünceleri ile Muhammed Hamidullah*, İstanbul 2005. Arpaguş, Hatice Kelpetin, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslâm Anlayışı ve Kaynakları*, İstanbul 2001. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sahibi'-Şerîa*, I-VII, Beyrut 1985. Bulut, Halil İbrahim, *Nübüvvetin İsbatı Açısından Hissî Mucizeler*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2001. Erul, Bünyamin, "Hz. Peygamber'in Risâleti Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi - Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayısı*-, Ankara 2003. Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (çev. Salih Tuğ), I-II, İstanbul 1991. İslâmoğlu, Mustafa, *Üç Muhammed*, İstanbul 2008. Karadağ, Çağfer, "İsbat-ı Nübüvvet ve Peygamberlik ve Hz. Peygamber'in Peygamberliği Adlı Eser Üzerine", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, sy. 1, İstanbul 2003. Sarıçam, İbrahim, "Hz. Muhammed'in Hayatının Güncel Sunumu Üzerine Bazı Düşünceler", *İSTEM*, yıl. 4, sy. 7, Konya 2006. Sarmış, İbrahim, *Hz. Muhammed'i Doğru Anlamak* I-II, Konya 2005. Siddikî, Mazharuddin, *Kur'an'da Tarih Kavramı*, trc. Süleyman Kalkan, İstanbul 1990.